

Józef Buczyński

Teoria bezpieczeństwa : zagrożenia a problemy bezpieczeństwa

Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa nr 1, 79-90

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

The Strategic Concept adopted at the NATO Summit in Lisbon in November 2010 confirms the meaning and significance of the evolution of threats. The Strategic Concept recognizes the following threats, independently of hitherto existing ones, as the most important challenges to peace and international security:

- energy security threats (blue weapon – oil, gas);
- long-range ballistic missiles;
- terrorism;
- cyber terrorism – cyber wars.

The article does not intentionally analyze military threats because of the extensiveness of the subject matter. It does not characterize the threats of cyber terrorism and terrorism, either, which has been dictated by a dilemma whether Poland is threatened by the former or perhaps by the latter? That issue might be a very interesting area of research in itself.

Bezpieczeństwo jest pojęciem interdyscyplinarnym. Jest ono w obszarze zainteresowań takich dziedzin nauki¹ jak nauki humanistyczne, prawne, ekonomiczne czy wojskowe oraz szerokiego spektrum dyscyplin humanistycznych m.in. socjologii, historii, politologii, psychologii, nauki o zarządzaniu, co bezpośrednio przekłada się na kierunki studiów politologicznych, wśród których usytuowane są takie kierunki, jak :

- bezpieczeństwo narodowe;
- bezpieczeństwo międzynarodowe;
- stosunki międzynarodowe;
- europeistyka.

czyli te obszary, które są bezpośrednio w sferze naszych zainteresowań badawczych.

Pojęcie bezpieczeństwa ewoluowało na przestrzeni wieków, w ostatnich latach szczególnie szybko zmieniało znaczenia we wszystkich swoich wymiarach. Istotną determinantą wpływającą na tak szybką ewolucję tego pojęcia miały zmiany, jakie zachodziły w środowisku międzynarodowym na przełomie lat 80/90 ubiegłego wieku, które bezpośrednio przełożyły się nie tylko na postrzeganie i zmianę jakościową zagrożeń, ale również uwidoczniły, że ich środek ciężkości przesunął się z zagrożeń militarnych w kierunku niemilitarnych. Wśród tych ostatnich szczególne znaczenia nabrały zagrożenia:

- polityczne;
- ekonomiczne;
- energetyczne;
- ekologiczne;
- społeczne i socjalne;
- informacyjne;
- kulturowe.

O wysokiej randze, jaką przywiązuje się do ewolucji zagrożeń, najlepiej świadczy fakt, iż w Koncepcji Strategicznej Sojuszu Północnoatlantyckiego na XXI wiek przyjętej na szczycie NATO w Lizbonie (19-20.11.2010 r.) za najważniejsze

¹ Uchwała Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów z dn. 24.10.2005 r.

wyzwania dla pokoju i międzynarodowego bezpieczeństwa znano, niezależnie od dotychczasowych zagrożeń, także:

- zagrożenia energetyczne (niebieska broń — ropa, gaz);
- rakiety dalekiego zasięgu;
- terroryzm;
- cyberterroryzm — wojny cybernetyczne,

Zagrożenia polityczne

Bezpieczeństwo polityczne to zdolność państwa do wykorzystania całego spektrum metod i środków działania ukierunkowanych na wykrycie, zapobieżenie i likwidację wszystkich zagrożeń, które mogą negatywnie wpłynąć na wynikające z racji stanu interesy polityczne państwa, jego integralność terytorialną, stabilność, porządek konstytucyjny, spokój społeczny czy stabilność funkcjonowania jego struktur administracyjnych i politycznych. Sfera zagrożeń politycznych bezpieczeństwa państwa czy struktur międzynarodowych zmienia się ewolucyjnie. Wciąż pojawiają się jakościowo nowe wyzwania i problemy, które naruszają stabilność funkcjonowania struktur państwowych. Wśród całego spektrum tego rodzaju zagrożeń do szczególnie istotnych zalicza się:

- słabość struktur państwowych oraz instytucji odpowiedzialnych za całą sferę bezpieczeństwa państwa — np. Irak, Afganistan, Somalia, Sudan, Kossowo;
- naruszanie żywotnych interesów państw poprzez ingerencję innych podmiotów prawa międzynarodowego w ich sprawy wewnętrzne: suwerenność, system sprawowania władzy, integralność terytorialną, nienaruszalność granic, bezpieczeństwo obywateli i przestrzeganie praw człowieka, funkcjonowanie porządku politycznego — np. ChRL, KRLD, Iran
- autorytaryzm sprawowania władzy. Władza oderwana od społeczeństwa; nie identyfikująca się i nie nadążająca za społeczeństwem, nie rozumiejąca jego potrzeb i aspiracji, a tym samym nie gwarantująca bezpieczeństwa i nie zapewniająca potrzeb rozwojowych — np. Egipt, Tunezja, KRLD, Somalia, Irak, Kuba;
- naruszanie zobowiązań wynikających z umów i traktatów międzynarodowych które są kanwą międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa np. Karty Narodów Zjednoczonych;
- fundamentalizm który może przybierać różne w tym np. formę ortodoksyjnego fundamentalizmu religijnego (islam, dżihad) — np. Bałkany, Afganistan, Iran, Francja, Egipt, Rwanda;
- terroryzm — we wszystkich swoich odmianach zagraża strukturom politycznym i administracyjnym państwa gdyż to do nich są kierowane wszystkie żądania i postulaty formułowane przez terrorystów;
- militaryzacja dyplomacji — ideologizacja polityki zagranicznej. Niesienie wzorców zachodniej demokracji i zachodnich standardów funkcjonowania państwa i jego instytucji do państw o kulturowo, historycznie i ideologicznie odmiennych korzeniach. Próba implementacji wartości, modeli funkcjonowania struktur państwowych itp. które jako obce kulturowo są odbierane jako bezpośrednie zagrożenie dla wielowiekowej tradycji i tym samym

istotnie naruszają historycznie ukształtowaną stabilność funkcjonowania państwa.

Zagrożenia ekonomiczne.

Jedną z głównych przesłanek tworzenia struktur państwowych było zapewnienie warunków do zrównoważonego rozwoju i poczucia dobrobytu dla własnej społeczności, czyli zapewniania bezpieczeństwa ekonomicznego. Wyznacznikiem potęgi i prestiżu państwa na arenie międzynarodowej jest jego potencjał ekonomiczny (gospodarczy), militarny i motywacyjny. Te trzy komponenty się wzajemnie uzupełniają, przenikają i wzbogacają tworząc razem ważny atrybut siły państwa z pozycji, której państwo nie tylko gwarantuje własne, wewnętrzne, bezpieczeństwo, ale także może się włączać w różne struktury organizacyjne kształtowania międzynarodowego bezpieczeństwa. Wśród zagrożeń mających wpływ na bezpieczeństwo ekonomiczne państwa najczęściej wymienia się :

- zróżnicowanie gospodarcze państw, regionów, a nawet i całych kontynentów;
- pogarszanie się standardów i poziomu dochodów, a tym samym bezpieczeństwa osobistego obywateli;
- nierównomierność bogacenia się. Poczucie braku harmonijnie rozwijającego się społeczeństwa — czy lepiej żeby wszyscy byli jednakowo biedni, czy lepiej żeby w społeczeństwie były grupy o istotnie zróżnicowanych dochodach? Jest to ciekawy dylemat badawczy, gdyż problem ten ma bardzo istotny wpływ na bezpieczeństwo wewnętrzne niektórych państw — np. ChRL czy nawet Polska;
- sankcje gospodarcze, blokady, embarga;
- kryzysy międzynarodowe oraz brak reform sektora finansowego i gospodarczego państwa;
- globalizacja gospodarki — izolacjonizm czy korporacyjna współpraca?
- zadłużenie na międzynarodowych rynkach finansowych.

Zagrożenia energetyczne

Stan braku zagrożeń w stabilnej i nieprzerwanej dostawie paliw — ropy naftowej i gazu — jest warunkiem bezpieczeństwa energetycznego państwa. Pojęcie bezpieczeństwa energetycznego ewaluowało, a w ostatnich dziesięcioleciach szczególnie szybko zmieniało swoje znaczenie i nabrało wręcz strategicznego znaczenia. Zgodnie z ustawą *Prawo energetyczne*² oraz w dokumencie *Polityka energetyczna Polski do 2025 r.* (powtórzenie za ustawą) zostało ono zdefiniowane jako stan gospodarki umożliwiający pokrycie bieżącego i perspektywicznego zapotrzebowania odbiorców na paliwa i energię, w sposób technicznie i ekonomicznie uzasadniony, przy minimalizacji negatywnego oddziaływania sektora energii na środowisko i warunki życia społecznego.³

Bezpieczeństwo energetyczne obecnie, w świetle dynamicznie rozwijających się, energochłonnych, wszystkich sektorów gospodarki wysuwa się na czoło w całym spektrum zagrożeń dla bezpieczeństwa narodowego każdego państwa. Najczęstszą metodą jego zapewnienia jest z jednej strony zwiększenie wydobycia

² Ustawa *Prawo energetyczne* z dnia 10.04.1997 r.

³ *Polityka energetyczna Polski do 2025 r.* Ministerstwo Gospodarki. Warszawa 2005

różnych nośników energii ze złóż krajowych — o ile istnieje taka możliwość —, a z drugiej dywersyfikacja dostaw, poszukiwanie nowych złóż bądź alternatywnych źródeł energii na rynku wewnętrznym bądź zwiększenie dostaw z źródeł zewnętrznych w ramach kooperatywnej współpracy międzynarodowej. A gdzie tkwią zagrożenia dla tego rodzaju bezpieczeństwa? Wśród różnych ich przyczyn należy min. wymienić :

- zbyt duże uzależnienie się od jednego dostawcy ropy, gazu bądź energii elektrycznej. Dywersyfikacja źródeł pozyskiwania energii. Pozyskiwanie surowców z różnych regionów świata, od różnych dostawców przy wykorzystaniu różnych środków przesyłowych — np. morskich i rurociągów;
- drastyczny spadek zapasów wewnętrznych spowodowany np. ograniczeniem bądź wstrzymaniem dostaw przez producentów zewnętrznych z uwagi np. na spory polityczne bądź konflikty w rejonie głównych eksporterów surowców energetycznych — np. Irak, Egipt, Kuwejt, Rosja, Ameryka Południowa, Afryka. Brak stabilności międzynarodowej;
- terroryzm energetyczny którego egzemplifikacją jest np. piractwo morskie;
- brak perspektywicznych planów oraz decyzji inwestycyjnych w sektorze energetycznym jak również zdolności do koalicyjnej współpracy w zakresie poszukiwania nowych złóż bądź pozyskiwania zewnętrznych dostawców energii;
- zła kondycja systemu zaopatrywania państwa w energię (infrastruktury energetycznej) np. zrywanie linii przesyłowych, ograniczone możliwości składowania paliw, stan zapasów i możliwość dostarczenia ich bezpośrednio do odbiorców;
- zła struktura wykorzystania różnych nośników energii: ropa, gaz, węgiel, biopaliwa, energia elektryczna - elektrownie wodne, paliwowe, wiatrowe,
- zła struktura własności sektora energetycznego — przedsiębiorstwa państwowe, krajowi monopolisci prywatni bądź zagraniczne koncerny,
- Wzrost cen na rynkach zewnętrznych, przy słabej kondycji finansowej państwa może bezpośrednio przełożyć się na zachwianie ciągłości zakupów, a tym samym i dostawa co może doprowadzić do ograniczenia „ suwerenności energetycznej ” państwa.
- rozwój energetyki atomowej jako alternatywnego sposobu uzyskiwania energii. Panaceum na bezpieczeństwo energetyczne czy źródło zagrożenia dla międzynarodowego bezpieczeństwa ?.

Zagrożenia ekologiczne

Bezpieczeństwo ekologiczne jest to zespół działań gwarantujących zachowanie swoistej homeostazy — równowagi — pomiędzy człowiekiem, a środowiskiem naturalnym, która nie ogranicza się jedynie do przeciwdziałania zagrożeniom, ale również do popularyzacji pozytywnych zachowań, treści, metod i procedur służących eliminacji negatywnych działań mających wpływ na istnienie, rozwój i funkcjonowanie ludzi, państw oraz całego środowiska międzynarodowego.

Czym zatem są zagrożenia ekologiczne i jaki mogą mieć one charakter? Jedną z bardzo często używanych definicji mówi „ zagrożenie ekologiczne to taki skutek działania, w wyniku którego może nastąpić niebezpieczeństwo dla istot żywych na skutek zmiany środowiska naturalnego ”⁴

⁴ Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego. Warszawa 2002

W kreowaniu bezpieczeństwa ekologicznego kluczową sprawą jest wieloaspektowość zagrożeń co sprawia dużą trudność nie tylko w ich typologii i klasyfikacji, ale również i w prognozowaniu ich wystąpienia. Mogą one mieć charakter stały jak i zdarzeń niespodziewanych (losowych), które zachodzą w środowisku naturalnym z przyczyn niezależnych od człowieka. Ich źródłem może być zarówno działalność pokojowa jak i sfera aktywności militarnej, do której można zaliczyć zarówno konflikty zbrojne jak i wciąż trwający wyścig zbrojeń.

Do zagrożeń naturalnych zaliczamy m.in.:

- powódzie – jako zjawisko przyrodnicze, bądź katastrofalne zatopienia które mogą być skutkiem losowych uszkodzeń urządzeń hydrotechnicznych np. Polska;
- susze, huragany, trąby powietrzne, tornada np. USA, Australia;
- długotrwałe mrozy;
- trzęsienia ziemi np. Chiny, Haiti, Włochy;
- wybuchy wulkanów np. Kostaryka;
- pożary lasów na dużych obszarach np. Australia, Włochy, Grecja;
- niekontrolowaną inwazję pasożytów roślin, zwierząt lub zagrażających zdrowiu i życiu człowieka;
- katastrofy i awarie chemiczne, jądrowe np. Czarnobyl;
- awarie tankowców, wież wiertniczych i wynikające z tego powodu zanieczyszczenia ropą naftową — skażenie środowiska na olbrzymich obszarach np. Zatoka Meksykańska;
- awarie rurociągów transportujących ropę naftową, gaz;
- emisję do środowiska szkodliwych substancji, pyłów wulkanicznych np. pyły wulkaniczne z Islandii;
- handel materiałami rozszczepialnymi, radioaktywnymi bądź substancjami chemicznymi;
- zanieczyszczenie odpadami — wód, powietrza, ziemi;
- wyniszczenie ziem uprawnych, np. poprzez zmniejszanie się zasobów wodnych;
- brak integracji rozwoju wysoko rozwiniętych techniki i technologii z wymogami środowiska naturalnego – odpady przemysłowe – co prowadzi do naruszenia równowagi pomiędzy człowiekiem, a przyrodą;
- eksplozję demograficzną;
- zmiany klimatyczne – np. podwyższenie poziomu mórz, emisja CO₂;
- wśród zagrożeń bezpieczeństwa ekologicznego wywołanych aktywnością militarną szczególną uwagę zwraca się na:
- zagrożenia, jakie może przynieść wciąż potencjalny konflikt nuklearny, który może doprowadzić do olbrzymich zniszczeń w skali trudnej nawet do oszacowania;
- charakter współczesnych konfliktów zbrojnych (Irak, Afganistan, Bałkany), które są wprawdzie prowadzone z wykorzystaniem broni konwencjonalnej, ale niosą ze sobą olbrzymie zniszczenia w środowisku naturalnym (np. palenie szybów naftowych w Iraku, niszczenie systemów nawadniających w Erytrei, używanie amunicji zeubożonego uranu — Kuwejt, Kosowo, zaminowywanie olbrzymich obszarów — Kambodża, Laos, Afganistan)

- eksploatację ponad miarę zasobów naturalnych w krajach, w których toczą się konflikty zbrojne;
- skażenia biologiczne, chemiczne, promieniotwórcze;
- pozostawianie po zakończeniu konfliktów zbrojnych wraków sprzętu i uzbrojenia wymagających utylizacji, z którą, z uwagi na bardzo wysokie koszty, nie mogą sobie poradzić ani państwa na terenie których były prowadzone działania, ani społeczność międzynarodowa;
- migrację ludności – zjawisko uchodźstwa – która wymusza organizowanie obozów przejściowych dla dużej liczby ludności na niewielkim terenie co prowadzi do jego wyniszczenia i degradacji.

Przedstawione spektrum potencjalnych, naturalnych i militarnych, zagrożeń dla bezpieczeństwa ekologicznego wyraźnie wskazuje na olbrzymia skalę negatywnego oddziaływania nie tylko człowieka, ale i całych państw na środowisko naturalne, co powoduje, że stały się one problemem i wyzwaniem globalnym. Tym samym bezpieczeństwo ekologiczne nie może być wyłącznie domeną poszczególnych państw, lecz wymaga aktywnej współpracy międzynarodowej, do której włączają się również inne podmioty prawa międzynarodowego. Wśród nich dużą rolę odgrywają ekologiczne organizacje pozarządowe i korporacje międzynarodowe. W coraz szerszym wymiarze wprowadza się problematykę bezpieczeństwa i zagrożeń ekologicznych do sfery problemów pilnych do rozwiązania zadań badawczych. Oznacza to, iż państwa, organizacje międzynarodowe czy nawet samorządy terytorialne problem zanieczyszczenia środowiska naturalnego stawiają wysoko w hierarchii celów, które dostrzegają i starają się rozwiązać z korzyścią dla międzynarodowej i lokalnej społeczności. Problem konieczności naukowego podejścia do identyfikacji, analizy i oceny skali zagrożeń ekologicznych dla bezpieczeństwa narodowego podyktowany jest również tym, że bardzo często posługujemy się subiektywnymi ocenami, brak jest natomiast obiektywnych, naukowo potwierdzonych badań dotyczących wpływu określonych zagrożeń na środowisko naturalne, czego dobrym przykładem mogą być sprzeczne i często kontrowersyjne opinie oraz oceny dotyczące problemu globalnego ocieplenia.

Zagrożenia społeczne i socjalne.

Trudne, wręcz niemożliwe jest postawienie znaku równości pomiędzy tymi dwoma rodzajami zagrożeń, a więc i bezpieczeństwa. Dlatego też w celach metodologicznych tylko przypomnimy, że przymiotnik *społeczny* odnosi się do całego społeczeństwa, czyli wszystkich obywateli jako całości, natomiast przymiotnik *socjalny* odnosi się do obywatela jako jednostki lub określonej grupy społecznej. Taka ogólna definicja obu pojęć, pozwala na selektywne odnoszenie się do zagrożeń w tych dwóch sferach aktywności państwa, które powinno być swoistym gwarantem bezpieczeństwa swoich obywateli zarówno w wymiarze społecznym jak i socjalnym.

Realizacja celów bezpieczeństwa społecznego i socjalnego państwa jest możliwa dzięki podejmowaniu różnych działań ukierunkowanych na rozwiązywanie *problemów społecznych*, czyli tych zjawisk, które są przez obywateli odbierane jako szczególnie dolegliwe. Problemów, które dla państwa są wymagającym rozwiązaniem wyzwaniem, a przez obywateli jak i ogół społeczeństwa są odbierane jako zagrożenia dla ich bytu, egzystencji, a tym samym gwarancji dla odczuwalnej poprawy jakości życia i zaspokojenia aspiracji do harmonijnego rozwoju. Należy również podkreślić, że powszechnie panuje przekonanie, że nie tylko państwo, ale

i rodzina jest bardzo istotnym kreatorem, a zarazem i realizatorem bezpieczeństwa społecznego (socjalnego) we współczesnym świecie.

Wśród najczęściej wymienianych zagrożeń dla społecznego bezpieczeństwa wymienia się :

- poszerzającą się sferę ubóstwa i obszarów wykluczenia społecznego;
- bezrobocie i słaby, niewydolny, system zabezpieczenia socjalnego obywateli;
- brak harmonijnego rozwoju społeczeństwa — nierównomierny wzrost dochodów poszczególnych grup społecznych oraz zwiększające się bezrobocie. Brak programów aktywizacji zawodowej. Pogłębianie się różnic cywilizacyjnych pomiędzy miastem, a wsią oraz pomiędzy poszczególnymi rejonami kraju;
- migracja ludności za pracą — szczególnie młodego pokolenia;
- problemy demograficzne, starzenie się społeczeństwa (emeryci i renciści), niski przyrost naturalny;
- osłabienie więzi rodzinnych, wzrost rozwodów, małżeństwa na odległość;
- poszerzająca się skala bezdomności i innych form wykluczenia społecznego;
- patologie społeczne — alkoholizm, narkotyki, przemoc domowa;
- przestępczość;
- korupcję — nadużywanie stanowisk publicznych do uzyskiwania korzyści osobistych;
- nepotyzm — preferowanie członków rodziny przez obsadzaniu stanowisk;
- ograniczony dostęp do systemu kształcenia na wszystkich poziomach edukacyjnych oraz zerwanie więzi systemu szkolnictwa wyższego z rynkiem pracy, w tym z kierunkami rozwoju gospodarki oraz potrzebami administracji publicznej;
- ograniczony bądź bardzo kosztowny dostęp do świadczeń medycznych dla ogółu społeczeństwa;
- ograniczony dostęp do dóbr kultury w tym kultury fizycznej która jest ważnym czynnikiem wpływającym na stan zdrowia społeczeństwa co bezpośrednio przekłada się na zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego.

Dostrzegając bardzo istotny wpływ zagrożeń społecznych na bezpieczeństwo narodowe, podejmuje się wiele inicjatyw i programów badawczych ukierunkowanych na opracowanie założeń polityki społecznej, która z jednej strony ma sprostać oczekiwaniom i aspiracjom społeczeństwa, a z drugiej będzie zsynchronizowana z kondycją finansową państwa. Badania te i programy muszą być poprzedzone pogłębioną diagnozą, analizą identyfikacyjną, całego spektrum dynamicznie zmieniających się w wymiarze ilościowym i jakościowym zagrożeń oraz oceną ich wpływu na bezpieczeństwo społeczne i socjalne państwa.

Badania te i analizy są podejmowane na wszystkich szczeblach administracji rządowej i samorządowej oraz przez wiele organizacji pozarządowych, a ich wyniki, w postaci wdrożonych do realizacji, stosownych programów bądź planów działania mają być swoistym panaceum na rozwiązanie wszystkich problemów społecznych, a tym samym gwarantem stabilnego rozwoju i bezpieczeństwa społecznego państwa.

Zagrożenia informacyjne

W dobie globalizacji, powszechnej informatyzacji i komputeryzacji całej przestrzeni funkcjonowania państwa zarówno w sferze wewnętrznej jak i zewnętrznej, problem bezpieczeństwa informacyjnego, a tym samym i potencjalnych zagrożeń nabiera szczególnego znaczenia. Bezpieczeństwo informacyjne może być definiowane na wiele różnych sposobów np. w ujęciu pozytywnym lub negatywnym, bądź wąskim lub szerokim.

Klasyczna definicja bezpieczeństwa informacyjnego mówi, że jest to działanie zmierzające do zabezpieczenia zasobów informacyjnych w pamięciach komputerów oraz w sieciach teleinformatycznych. Inaczej jest to zbiór reguł i procedur dotyczących bezpieczeństwa informacji.⁵ W podejściu wąskim bezpieczeństwo informacyjne odnosi się tylko do informacji opatrzonej np. klauzulą tajności, więc strategicznych dla funkcjonowania państwa i jego instytucji, w ujęciu szerokim natomiast dotyczy wszystkich informacji mających istotne znaczenie dla systemu narodowego bezpieczeństwa.

Gdy mówimy natomiast o podejściu negatywnym do bezpieczeństwa informacyjnego, najczęściej mamy na myśli właśnie ochronę informacji przed niepożądanym dostępem, ujawnieniem, zniszczeniem itp. czyli mówimy o eliminowaniu zagrożeń, a zatem o swoistej walce informacyjnej — walce z zagrożeniami informacyjnymi. Podejście pozytywne jest natomiast ukierunkowane na projektowanie i budowę systemów informatycznych (protekcja bezpieczeństwa informacyjnego) zapewniających bezpieczne funkcjonowanie i tym samym ochronę zasobów informacyjnych w tych systemach gromadzonych i przetwarzanych.

Należy również podkreślić, że z pojęciem bezpieczeństwa i zagrożeń informacyjnych bardzo blisko powiązane są takie kategorie jak cyberterroryzm, cyberprzestępczość, cyberszpiegostwo, przestępstwa internetowe czy cyberwojny lub zagrożenia dla sieciocentryczności współczesnego pola walki. O wielkim znaczeniu, jakie przywiązuje się do przeciwdziałania zagrożeniom informacyjnym najlepiej świadczy to, iż w Białobrzegach k. Warszawy powstało Centrum Bezpieczeństwa Cybernetycznego MON z zadaniem ochrony MON oraz dowództw rodzajów sił zbrojnych przed atakami hakerskimi oraz że w 2011 r. MON zamierza wydać na stworzenie tzw. batalionu cyfrowego, w którym żołnierze i dowództwo będą w czasie rzeczywistym otrzymywać informacje z pola walki, ponad 1 mld zł.

Panuje powszechne przekonanie, że istotą bezpieczeństwa informacyjnego jest ochrona wszelkich informacji (np. kodów dostępu, danych osobowych, PIN itp.) będących w zasobach informacyjnych państwa, które leżą u podstaw wypracowywania i podejmowania decyzji istotnych dla aktywności politycznej, gospodarczej, militarnej czy odnoszących się do wszystkich sfer życia społecznego państwa.

Systematycznie poszerza się spektrum zagrożeń bezpieczeństwa informacyjnego wśród których szczególnego znaczenia nabierają zagrożenia :

1. Spowodowane (wywołane) przez człowieka
 - złe intencje, zagrożenia związane z atakami i włamaniami do systemów komputerowych – wywiadownie gospodarcze, szpiegostwo komputerowe, cyberprzestępcy, cyberterrorysty, hakerzy (osoby, których ideą działania jest poszukiwanie i przełamywanie zabezpieczeń systemów informacyjnych — traktują to jako swoiste wyzwanie i działają najczęściej dla własnej

⁵ P. Tyrała: *Zarządzanie kryzysowe. Ryzyko – bezpieczeństwo – obronność*. Toruń 2001

przyjemności bądź sławy), krakersy (osoby, które celowo chcą dokonać jak największych zniszczeń m.in. poprzez celowe wysyłanie wirusów lub włamania do systemów i niszczenia zasobów informacyjnych). Wśród niebezpieczeństw jakie czekają na wszystkich użytkowników sieci wymienia się m.in.: wirusy komputerowe, robaki, konie trojańskie, oprogramowanie szpiegujące, *pishing* (np. pozyskiwanie loginu lub kodu dostępu celem osiągnięcia korzyści finansowych), *pharming* (przejmowanie wpisywanych przez użytkownika haseł i numerów kart kredytowych);

- bez złych intencji — braki w wyszkoleniu personelu obsługującego działanie systemów komputerowych, ludzkie błędy i pomyłki, zagrożenia wynikające z błędnych bądź niewystarczających rozwiązań organizacyjnych bądź strukturalnych, błędy nieumyślne;
- 2. Nie spowodowane (wywołane) przez człowieka — np. awarie sieci energetycznych, zwykłe awarie techniczne systemu, wadliwa infrastruktura techniczna bądź informacyjna systemu;
- 3. Spowodowane działaniami losowymi — pożary lasów, powodzie, trzęsienia ziemi, huragany, tornada które niszczą infrastrukturę informacyjną
- 4. Wynikające z nieuczciwej konkurencji — sprzedaż informacji, działania niezadowolonych (nieuczciwych) pracowników, ingerencja służb specjalnych, wywiadowanie gospodarcze, działania korupcyjne oraz inne patologie, np. sprzedaż kodów dostępu, celowe projektowanie wadliwej infrastruktury technicznej, informacyjnej i programowej systemów komputerowych.

Podano tylko spektrum potencjalnych zagrożeń dla bezpieczeństwa informacyjnego państwa, na przykładzie którego widać jak wielkim są one wyzwaniem dla służb, instytucji i osób odpowiedzialnych za ten wymiar zapewnienia narodowego bezpieczeństwa. Ich działalność koncentruje się zarówno na przeciwdziałaniu wszelkim próbom destrukcyjnego oddziaływania na infrastrukturę informacyjną państwa, minimalizacji skutków ewentualnych ataków, przywracaniem stanu (odtworzeniu) pełnej sprawności systemów informacyjnych jak i na projektowaniu, budowie i wdrażaniu do eksploatacji rozwiązań (systemów) informatycznych o najwyższych standardach bezpieczeństwa.

Zagrożenia kulturowe

Teoria bezpieczeństwa wymienia wiele jego kategorii, a tym samym i rodzajów zagrożeń, wśród których coraz większe znaczenie przywiązuje się do bezpieczeństwa kulturowego. Przyczyn tego jest wiele. Szczególną uwagę zwraca się na globalizację i tym samym na coraz większą otwartość kulturową, na jej wielkie różnicowanie narodowościowe, społeczne czy etniczne, w całej przestrzeni stosunków i relacji międzynarodowych. Ta otwartość niesie ze sobą określone wyzwania i zagrożenia, z którymi przychodzi się zmierzyć i którym należy sprostać by zapewnić bezpieczeństwo i harmonijny rozwój państwa.

Mówiąc o bezpieczeństwie kulturowym najczęściej przywołujemy takie pojęcia jak kultura, cywilizacja, tożsamość narodowa, dziedzictwo narodowe, historia, dorobek materialny i duchowy określonej społeczności (narodu, grupy etnicznej), środki i umiejętności produkcji dóbr materialnych, religia lub równoważny system filozoficzno-aksjologiczny np. tak popularny od stuleci w Chinach konfucjanizm który m.in. przekłada się na inne niż obowiązujące w demokracjach zachodnich podejście do problematyki praw przestrzegania praw człowieka. Są to tzw. aksjolo-

giczne atrybuty kultury narodowej które mają charakter niematerialny, ale niosą one w sobie ładunek najważniejszych wartości dla danego ludu, narodu, czy społeczności. Czym zatem jest ten wymiar bezpieczeństwa kulturowego w wymiarze realizacyjnym? To nic innego jak zespół sił i środków gwarantujących, że ogół społeczeństwa danego państwa może swobodnie, bez żadnych przeszkód, szykan i restrykcji, utrzymywać, kultywować i pielęgnować wszystkie w/w wartości i tym samym rozwijać własną tożsamość narodową, kulturową, cywilizacyjną i religijną.

Innym obszarem bezpieczeństwa kulturowego jest ochrona dóbr kultury narodowej (zabytków architektury, muzeów, kościołów, dzieł sztuki, zbiorów bibliotecznych itp.), które mają szczególne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego narodu, a często nawet i dla całej ludzkości. Są to tzw. dobra materialne kultury narodowej, które symbolizują dziedzictwo pokoleń, charakteryzują historię, są powodem do dumy i swoistym spoiwem jedności i tożsamości narodowej każdego społeczeństwa. Wśród czynników w istotny sposób wpływających na wzrost zagrożeń dla bezpieczeństwa kulturowego najczęściej zwraca się uwagę na zwiększoną dynamikę życia społecznego, systematycznie poszerzającą się sferę kontaktów międzyludzkich, zarówno w wewnętrznym jak i zewnętrznym, międzynarodowym, wymiarze. Kontakty te uzewnętrzniają swoistą dyferencjację kultur, zachowań, religii, narodowości, ras — kolorów skóry, historii, ambicji i aspiracji wynikających z określonych tożsamości narodowych, czy etnicznych, co przy braku lub przy niewystarczających gwarancjach prawnych swobody i wolności do ich kultywowania powoduje, że określone grupy społeczeństwa odbierają, iż ich bezpieczeństwo kulturowe jest zagrożone. Gdy mowa o zagrożeniach dla bezpieczeństwa kulturowego państwa to, wśród wielu które są bardzo istotne, szczególną uwagę należy zwrócić na :

- osłabianie się więzi społecznych w ramach podstawowych, dotychczas zintegrowanych wokół wspólnych idei i wartości grup, jaką jest rodzina, klasa społeczna czy ta sama wspólnota wiernych. Można powiedzieć, że na tle społeczności zachodnich cywilizacji w których ten rodzaj zagrożeń jest szczególnie widoczny swoisty renesans przechodzą społeczności muzułmańskie których wizja tożsamości narodowej i kulturowej jest budowana wręcz w opozycji do wzorców zachodniej demokracji;
- ksenofobię – wrogość, niechęć, obawę lub wręcz strach przed wszystkimi obcymi, wobec ich kultury, zachowań, wyglądu, religii itp. Posuwanie się do napadów na imigrantów, niszczenie ich domów, podpalanie ich świątyń;
- nacjonalizm – który gloryfikuje wyłącznie własny naród, własny dorobek cywilizacyjny i tożsamość narodową. Ma on zarówno wewnętrzny jak i zewnętrzny wymiar. Szczególnie jest on niebezpieczny, jeżeli przekłada się na ortodoksyjnie artykułowaną i realizowaną w stosunkach międzynarodowych rację stanu, gdyż wtenczas staje się zagrożeniem nie tylko dla bezpieczeństwa kulturowego danego państwa, ale i międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa;
- szowinizm – skrajnie, konserwatywną i agresywną odmianę nacjonalizmu którego ideaą jest solidarna integracja wszystkich grup społecznych danego narodu wobec wszystkich, o odmiennej tożsamości narodowej;
- konflikty narodowościowe, etniczne, religijne. Rasizm — niechęć, uprzedzenia, wrogość wobec wszystkich osób o odmiennym kolorze skóry, brak

tolerancji religijnych — np. walka o miejsce krzyża w przestrzeni publicznej, noszenie chust przez muzułmanki we Francji;

- rozwój społeczeństwa informacyjnego — pojęcie tzw. globalnej wioski — co prowadzi, przy tendencyjnym wykorzystaniu całego spektrum współczesnych środków masowego przekazu (telewizja satelitarna, Internet itp.) do szerzenia sprzecznych bądź odmiennie odbieranych idei, systemów wartości, modeli rządzenia bądź przestrzegania praw człowieka. Zagrożenie to określane jest najczęściej mianem „ wędrowki idei ” bądź „ dezinformacją ideologiczną ”, lub „ dywersją propagandową ”. Tkanką tych medialnych przekazów są najczęściej kłamstwa, półprawdy, pomówienia, insynuacje i fałszerstwa bądź odmiennie kulturowo poglądy kierowane do określonych grup społecznych przez niektórych ortodoksyjnych — nacjonalistycznych — polityków, lub przywódców religijnych celem dezintegracji więzi społecznych i zachwiania bezpieczeństwem państwa lub społeczności międzynarodowej,

Z racji szczególnych wartości dóbr materialnych kultury narodowej instytucje państwowe i całe społeczeństwo podejmuje wiele, wysiłków ukierunkowanych na zapewnienie ich bezpieczeństwa i ochrony przed zagrożeniami zarówno czasu pokoju jak i wojny. Ten obszar dziedzictwa narodowego jest chroniony całym pakietem konwencji, traktatów i traktatów międzynarodowych (np. UNESCO, Konwencja haska z 1954 r.) jak narodowych norm prawnych. I tak Konstytucja RP z 1997 r. mówi w art. 5, że „RP strzeże dziedzictwa narodowego na równi z ochroną niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium ” czyli nadaje temu rodzajowi bezpieczeństwa najwyższą rangę i wysoki priorytet.

Bibliografia

Kukułka J., *Problemy teorii stosunków międzynarodowych*, PWN, Warszawa 1978

Sienkiewicz P., (redakcja naukowa): *Metodologia badań bezpieczeństwa narodowego. Bezpieczeństwo 2010*. Warszawa – Rembertów 2010

Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa Narodowego. Warszawa – Rembertów 2008

Symonides J., (redakcja naukowa). *Świat wobec współczesnych wyzwań i zagrożeń*. Warszawa 2010

Tyrała P., *Zarządzanie kryzysowe. Ryzyko – bezpieczeństwo – obronność*, Toruń 2001

Ziemba R.(redakcja naukowa): *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*. Warszawa 2008

Bernard RZECZYŃSKI

Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa z siedzibą w Poznaniu

EKOLOGICZNE ASPEKTY BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA

Streszczenie

Praca rozważa tylko niektóre istotne aspekty funkcji, miejsca i aplikacji ekologii (w różnych obszarach, takich np. jak: ekonomicznym, inżynieryjnym, logistycznym, politycznym i, społecznym) w zapewnianiu bezpieczeństwa państwa, z naciskiem na Polskę. W szczególności analizowane są następujące kwestie:

1. Podstawowe problemy współczesnych zagrożeń ekologicznych;
2. Aksjologia i imitacja bezpieczeństwa;
3. Polska polityka bezpieczeństwa ekologicznego państwa;
4. Wiktymologia jako afirmacja ryzyka zagrożenia bezpieczeństwa publicznego.

Abstract

The paper discusses only some essential aspects of function, place and application of ecology (in different areas like e.g. economic, engineering, logistic, political and social ones) for assurance of state safety, dealing emphasis on Poland. In particular, there are analyzed following questions:

1. Fundamental problems of contemporary ecological threats;
2. Safety axiology and imitation;
3. Polish policy of state ecological safety;
4. Victimology as risk affirmation of public safety threat.

Wprowadzenie

Ekologia jest immanentnie związana z człowiekiem i jego środowiskiem od zarania dziejów ludzkości. Współczesne zainteresowanie się nią odwołuje się do przypomnienia jej wartości w 1868 r. przez niemieckiego biologa Haeckla (Ernst Haeckel, 1834-1919) jako „dziedziny biologii badającej wzajemne stosunki między organizmami a otaczającym je środowiskiem” [Mała 1971:362]. W ostatnim czasie notuje się znaczne rozszerzenie jej semantycznego pojęcia, gdyż stała się ona ideologią, światopoglądem, stosunkiem do otaczającej nas rzeczywistości, prymitywnym sposobem na biznes a nawet orężem politycznym. W warstwie wyrażającej stosunek do otaczającej nas rzeczywistości, należy widzieć zachowania jednostek, społeczności, podmiotów gospodarczych i instytucjonalnych, partii politycznych oraz państwa wobec środowiska i praw nim rządzących.

Naczelną funkcją celu ekologii jest – a w każdym razie winno być – zapewnienie człowiekowi możliwości bezpiecznego bytowania i rozwoju społecznego w warunkach kulturowych jego środowiska. Bezpieczeństwo jest najczęstszym ze stosowanych pojęć w organizacji i funkcjonowaniu społeczeństwa. W piramidzie hierarchii potrzeb człowieka według Abrahama Masłowa [*Hierarchia*], potrzeby bezpieczeństwa (rozumiane jako: zależność, opieka i oparcie, protekcja, wygoda, spokój, wolność od strachu [tamże], ład [*Potrzeba*] są najważniejszymi po zapewnieniu potrzeb fizjologicznych. Jawią się one jako czynniki fizyczne i psychiczne.